

Josep Tero, el cantautor de l'Escala

Text: Xevi Planas

Josep Tero, un dels principals exponents de la cançó d'autor en català, és fill d'una família de pescadors de l'Escala, de la qual ha heretat el gust per la música i l'amor al país. Compromès amb les lluites a favor de les persones més oprimides, reflecteix en les seves cançons el món ple d'innocència de les classes populars, que desapareix engolit per la fredor dels temps moderns. Les seves composicions evocuen amb nostàlgia la senzillesa d'una manera d'entendre la vida al marge de les servituds que imposa la societat de consum.

Fotos: Josep Maria Oliveras

Algunes de les seves cançons parlen de l'Escala, la població on va néixer. Què hi troba a faltar de l'època de la seva infantesa?

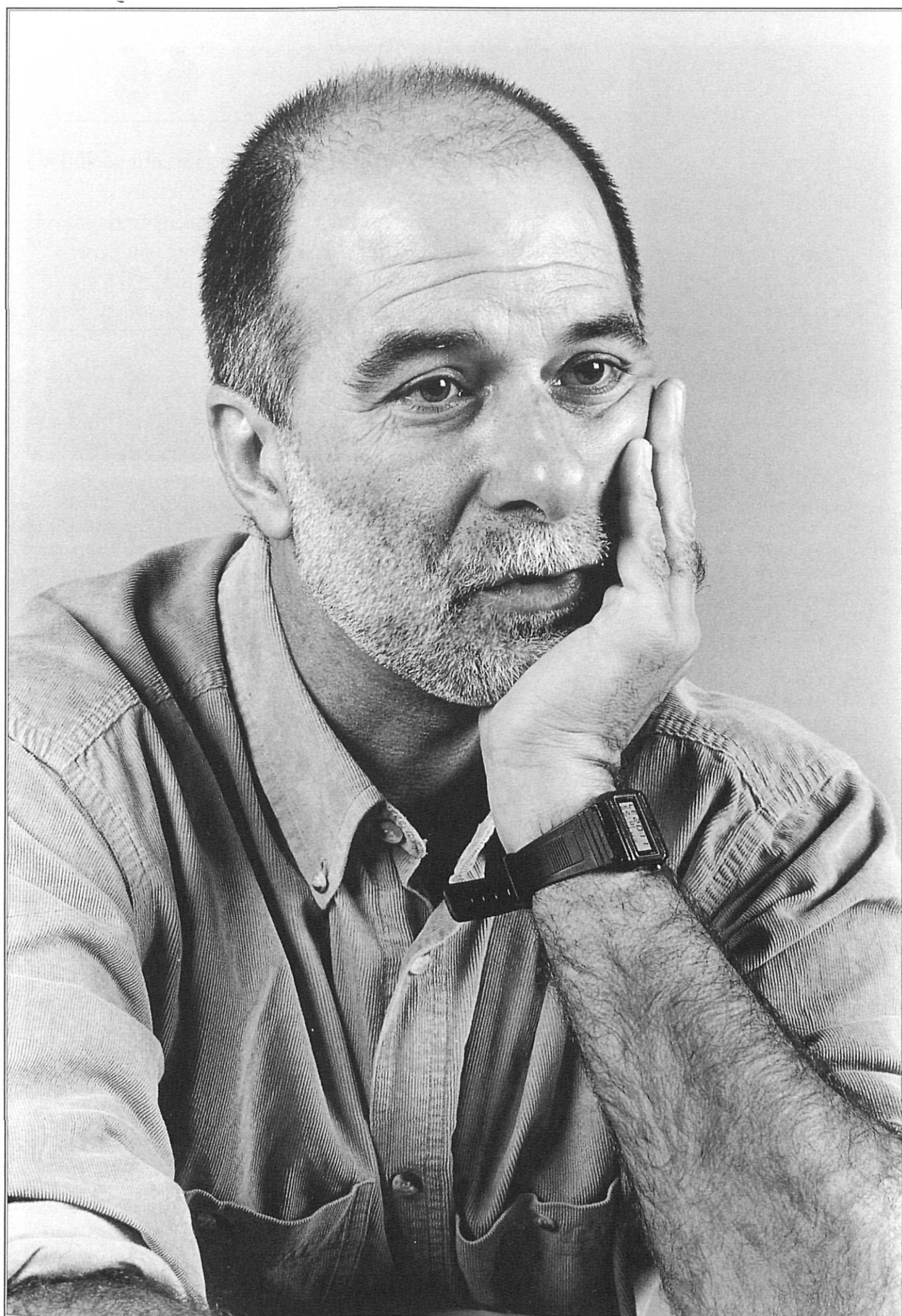
—El paisatge humà i el paisatge urbà de l'Escala han canviat molt. Han perdut

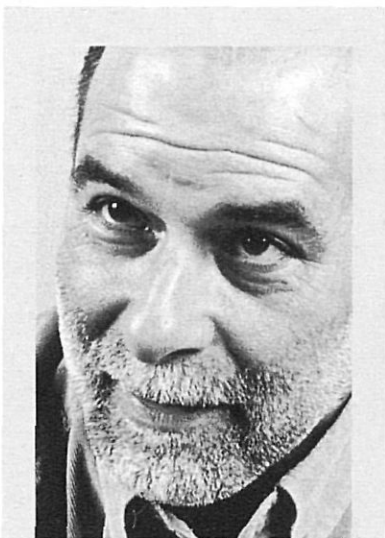
l'harmonia que tenien. Es palpa en el viure quotidià. Ho notes passejant pels carrers i parlant amb la gent. S'ha esvaït la simplicitat que donava placidesa a la vida de la gent. Abans les cases dels pescadors, que sempre han estat gent molt humil, s'identificaven pels colors ocres de les parets. Ara el que les identifica és l'extravagància del mobiliari que imposen les modes i els corrents falsament postmoderns. Enyoro amb nostàlgia l'esperit acollidor que es

respirava a les cases quan la gent tenia les finestres i les portes obertes de bat a bat. Abans es compartia tot, a canvi de res. Anaves a dinar o a sopar a casa de qualsevol veí. Ens ho deixàvem tot i ens ajudàvem en tot. Ara la gent ja no es deixa res. Ni els estudiants es deixen els apunts de classe. Abans ens deixàvem les joguines, per exemple. Era un gest gratificant en uns anys d'una sobrietat total. El que em sap més greu és que hagin desaparegut, justament en temps de democràcia, les cases amb gust que combinaven l'arquitectura popular amb empremtes neoclàssiques, modernistes i noucentistes. No es van catalogar mai i no es van destinar a un ús públic, com hauria calgut. Això és un crim.

—Vostè és conegut popularment amb el nom de Tero. De què li ve aquest nom?

—Del meu avi patern, que era pescador, com ho era el meu pare i com ho havia estat el meu besavi, que havia viatjat a Cuba. El meu avi tocava l'harmònica, l'acordió i la bandúrria en orquestres populars. Em va comprar una guitarra. Era un home que no parava mai. Sempre anava de terra en mar. Si el vent afluixava, agafava la barca. Si no afluixava, anava a l'hort, a l'olivar o la vinya. El

JOSEP OLIVERAS I ALTRACHS, conegut popularment amb el nom de Josep Tero, va néixer a l'Escala (Alt Empordà) el 26 de novembre del 1951. Entre altres oficis, ha exercit el de mestre i el d'assessor lingüístic. Va començar a cantar a la meitat dels anys 60. Es va donar a conèixer al gran públic el 1982 amb un recital a Badalona, a l'antic pavelló del Joventut, davant més de 5.000 persones. El públic i la crítica han coincidit a destacar-lo com a un dels principals exponents de les generacions de cantautors catalans sorgides després de la de Raimon, Maria del Mar Bonet i Lluís Llach, amb qui va compartir trenta-sis recitals arreu dels Països Catalans entre el 1982 i el 1986.

El 1986 va publicar el seu primer elapé, *Batecs d'ocells*, en el qual van col·laborar Lluís Llach i Marina Rossell. El va presentar en concert a Catalunya, Andorra, les illes Balears, el País Valencià, Sardenya i els Estats Units, en una gira per Houston, Nova York i Los Angeles. Com a representant de la cançó dels Països Catalans, va actuar al Festival de la Cançó Alguerese, el 1987 a l'Alguer, i el Festival d'Autors i Compositors de Corti, el 1988 a Còrsega.

pare també anava en mar. Alguns dels seus companys de feina, com en Ferrés i en Simeó Català, que era cosí de la meua mare, van fundar el grup d'havaneres Els Pescadors de l'Escala. De petit jo els sentia cantar sovint quan venien a casa meua el dissabte.

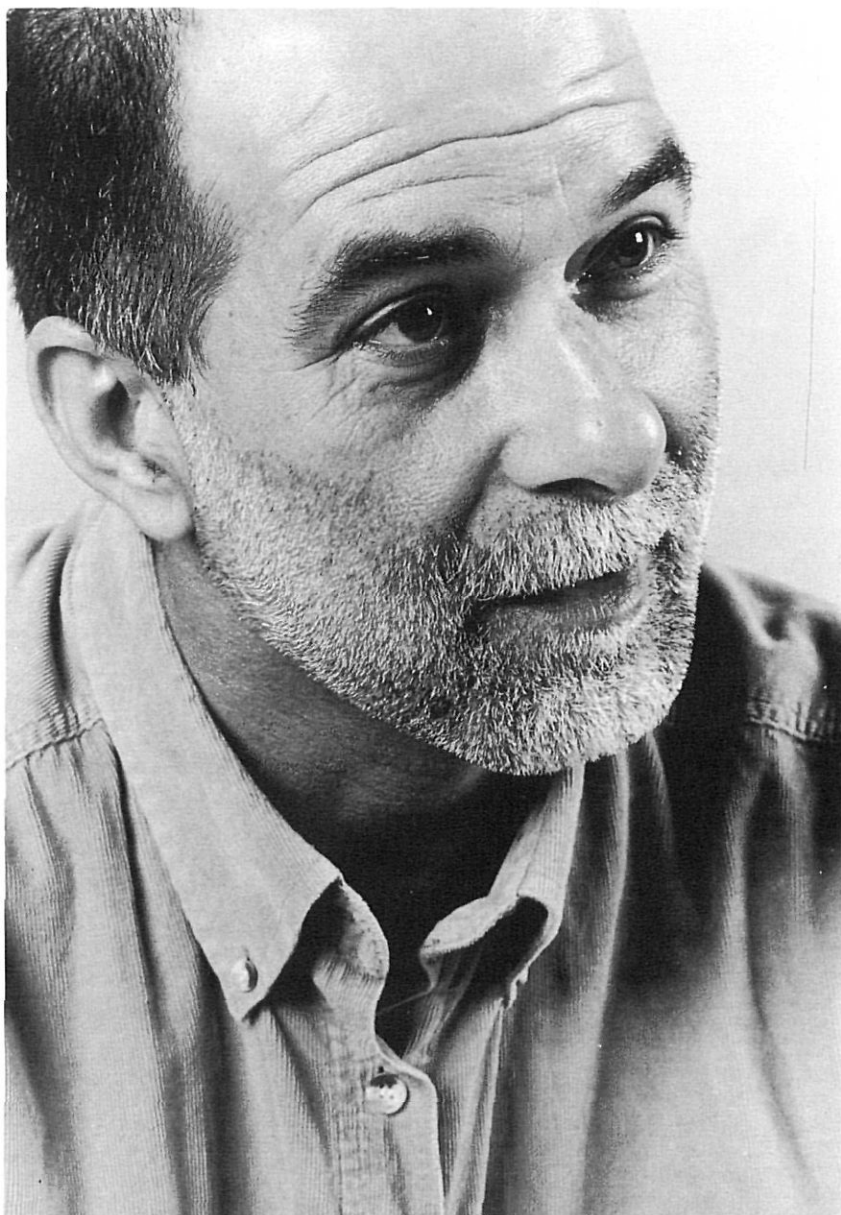
—*Una de les seves cançons més estimades, Si tornaves..., parla del compositor escalenc de sardanes Josep Vicens. Com el recorda?*

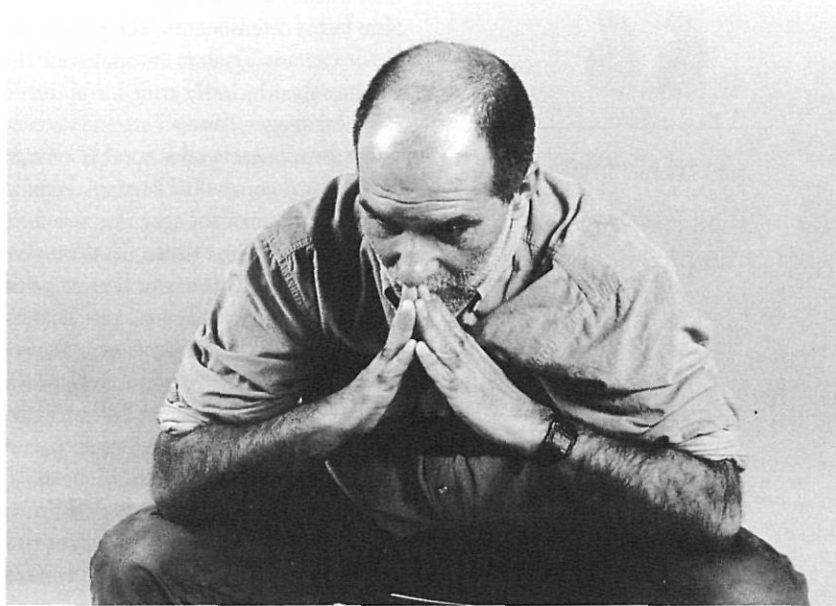
—Jo era molt petit quan ell es va morir. L'havia vist gairebé a cua d'ull, però el recordo de quan passejava pels carrers o de quan l'anava a veure a casa seva. L'avi Xaixu era molt agradable, com la música que ens ha deixat. Era anarquista i tenia un enorme esperit de lluita. M'ho explicava la seva filla, la Carme, la

“

Enyoro l'esperit acollidor
de les cases,
quan la gent tenia
les finestres i les portes
obertes de bat a bat

”

mare del meu amic Albert. Era un home humil que estimava la llibertat i el país. Sentia un amor apassionat per la terra i la gent. Tenia una personalitat molt especial, que vaig intentar reflectir en la cançó que li vaig dedicar, en la qual utilitzo els colors negre i vermell com a metàfores: el negre de la guerra i l'exili dolorós, i el vermell d'estimar la vida quan al matí s'alça el sol per començar de nou.

—També va conèixer una altra personalitat de l'Escala, l'escriptora Caterina Albert, que firmava Víctor Català...

—La meua mare tenia una molt bona relació amb la Caterina Albert, perquè la família de la meua mare habitava possessions seves a Cinclaus i Empúries.

“

L'Escala ha patit
un dels desastres més grans
de destrucció
del patrimoni
arquitectònic popular

”

Quan jo tenia nou o deu anys, anava amb un amic meu a veure la Caterina Albert al llit i amb l'harmònica li tocàvem cançons tradicionals catalanes, com *Muntanyes del Canigó*... A ella li agradaven molt i una vegada va dir que ens dedicaria una poesia. Llavors jo no sabia que aquelles cançons anaven lligades a l'essència del naturalisme de la seva novel·lística. Era una dona molt afable i amb una gran facilitat de paraula. Una vegada ens va explicar que es va escapar de casa seva per anar al carrer amb els peus nus. Em va impressionar molt la càrrega de poesia que tenia el que ens estava explicant del seu contacte amb el terra caminant descalça com els gitanos. Aquell desig d'estrenar la puresa dels peus nus per caminar entroncava molt amb el seu concepte naturalista de la vida.

—A la cançó dedicada a l'avi Xaixu també cita el Cementiri Marí. És l'últim reducte que queda de l'Escala que enyora?

—És l'últim espai que queda a l'Escala on encara pots viatjar en el temps. Des de dins el cementiri pots veure el mar i les barques com passen tocant la ratlla de l'horitzó entre quatre pins. Re-crea l'ambient que encara hi havia al poble als anys 50. Però malauradament és una imatge falsa, perquè ara aquesta pau ja no existeix. L'Escala ha patit un dels desastres més grans de destrucció del patrimoni arquitectònic popular de la Costa Brava. Tot el passeig marítim de l'Escala és una vergonya. Les autoritats democràtiques van fer tallar les tres fileres de ta-

El 1990 va editar el segon elapé, *Raval*, en el qual van col·laborar Georges Moustaki, Maria del Mar Bonet i Marina Rossell. El 1992 va participar amb Irene Papas i Núria Espert en el recital de l'arribada de la Flama Olímpica a Empúries. El 1993, Picap va treure *Primeres cançons*, un compacte que recull algunes de les millors composicions dels dos primers discos del cantant i que incorpora diversos temes inèdits. El 1995, Josep Tero va publicar el disc *Lladre d'amor* i el va presentar en concert arreu de Catalunya, i a les universitats de Houston i Nova York. El 1997 va rebre el premi Alghero in Musica (abans havia rebut, entre altres, l'Hèlix de Bronze del Festival de la Cançó Mariner de Palamós) i va cantar a l'Alguer, on és molt popular. El 1999 ha vist la llum el seu disc *Camins de tarda*.

Per encàrrec del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, Josep Tero ha realitzat dues cassets amb l'objectiu de difondre les cançons populars i tradicionals catalanes entre els escolars. Josep Tero ha cantat en discos de diversos autors: *Penyora* (Marina Rossell), *Amb els amics* (Paton Soler), *Les nenes bones van al cel; les dolentes, a tot arreu* (Rosa Zaragoza)... També ha interpretat les cançons *Els tres reis vénen per mar*, *Cançó per a un camperol* i *El joc dels sí* en les gravacions col·lectives *Tocats de Nadal*, *L'univers de Georges Brassens* i *Sant Adrià canta*, respectivament. Maria del Mar Bonet, Marina Rossell i Maria-Josep Villarroya canten peces que Josep Tero ha compost o traduït expressament per encàrrec d'aquestes cantants. Josep Tero és el president de l'Associació de Cantants i Intèrprets Professionals en Llengua Catalana (ACIC).

marius que hi havia arran de mar i van consentir que la casa del costat del Clos del Pastor es convertís en un espai amb pedra artificial i una balustrada que no té res a veure amb el pati que hi ha a l'entorn. Són exemples dels disbarats que s'han fet i que ens empobreixen.

—*Què el va induir a dedicar-se a la cançó, a part de la guitarra que li va regalar l'avi Tero?*

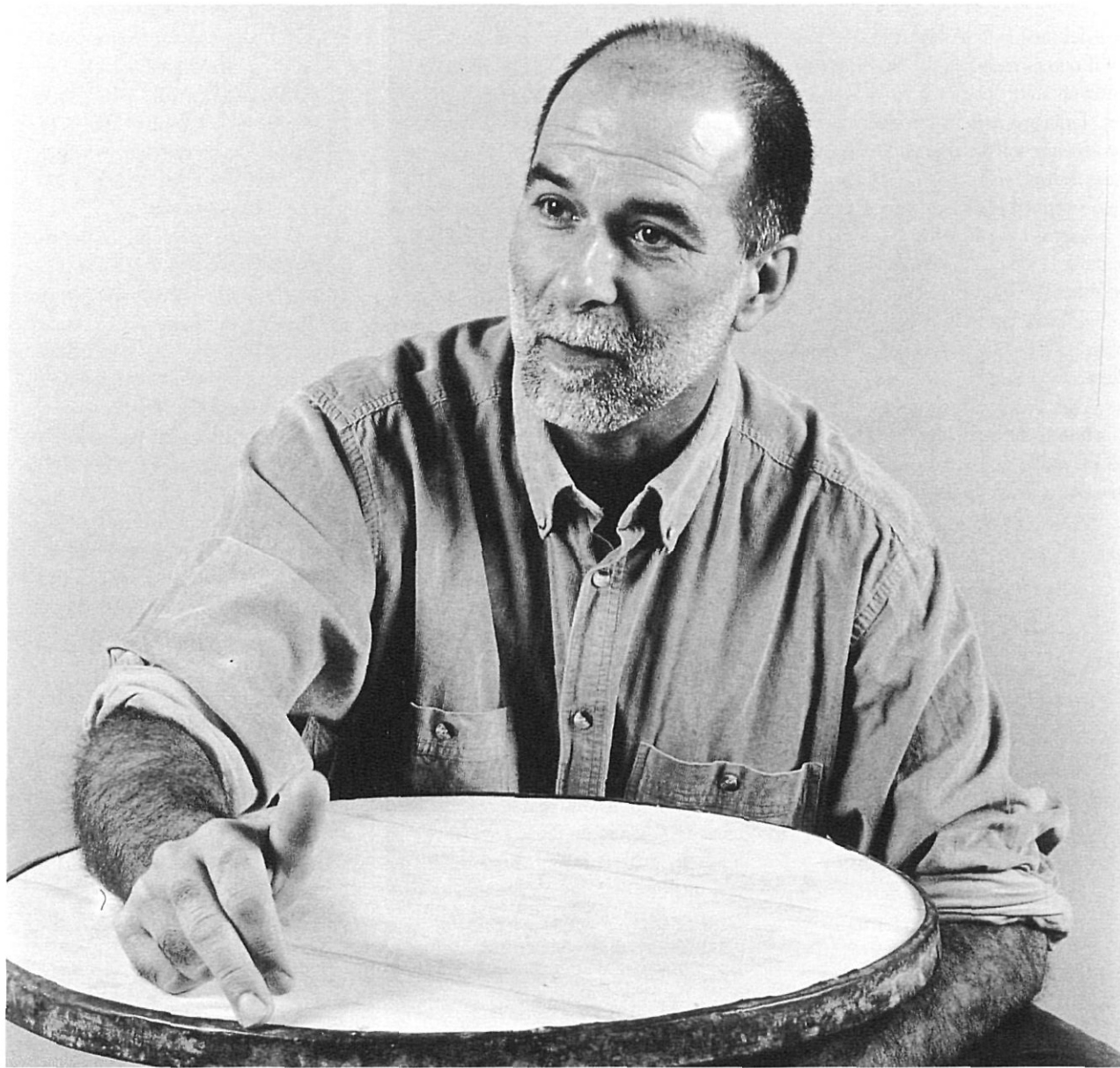
—De petit, cantava a l'Escolania en totes les manifestacions litúrgiques del poble i aprenia cançons tradicionals a través de la Roser Sureda. També vaig entrar a l'esbart dansaire La Farandola, de la mà d'en Josep Clos i la Margarida Roca. Més endavant vaig aprendre també cançons amb en Ferran Català, cosí de la meva mare i fundador del grup

“

Als tretze anys,
vaig treballar
d'ajudant de cambrer
a Ca la Neus,
i als dinou,
d'enterramorts a Alemanya

”

d'havaneres Oreig de Mar. Hi ha, però, un altre factor determinant en la meva vocació de cantant. Quan jo era adolescent, hi havia sales de ball, com La Nansa i L'Aquàrium, que Aurora Bertrana anomena La Peixera en la seva novel·la *Vent de grop*, on podíem abraçar la parella amb la tendresa d'una música agradable que seria inimaginable en les discoteques d'ara. Ara a les discoteques només hi ha fum, gent que esquitxa amb la beguda que té a les mans i ritmes estrepitosos dels bàrbars del nord. Abans hi escoltàvem una música humanitzada, amb cançons en italià i en francès. Podies ballar escoltant les paraules de poetes com Georges Moustaki o Léo Ferré, que et parlava de la música que podies sentir com et recorria pel cos fins arribar-te als ronyons. Llavors hi havia

sales on es programaven recitals. Recordo un matí de diumenge del 1964 que, sortint de missa, vam poder anar a un recital de Raimon a Can Panxo, organitzat per un capellà que coneixíem pel nom de Mossèn Bultaco. Llavors de Raimon coneixíem *Al vent* i *La pedra*, que programava de tant en tant Ràdio Popular de Figueres. Aquell matí vaig sentir una de les emocions més fortes de la meua vida. Em va impactar la sobrietat de les paraules de Raimon, que cantava utilitzant només un sol micròfon. Jo tenia només dotze anys i vaig sortir del recital bramant, de la impressió que em va causar aquella cançó que deia: "De l'home, mira sempre les mans". No havia sentit mai una cosa així.

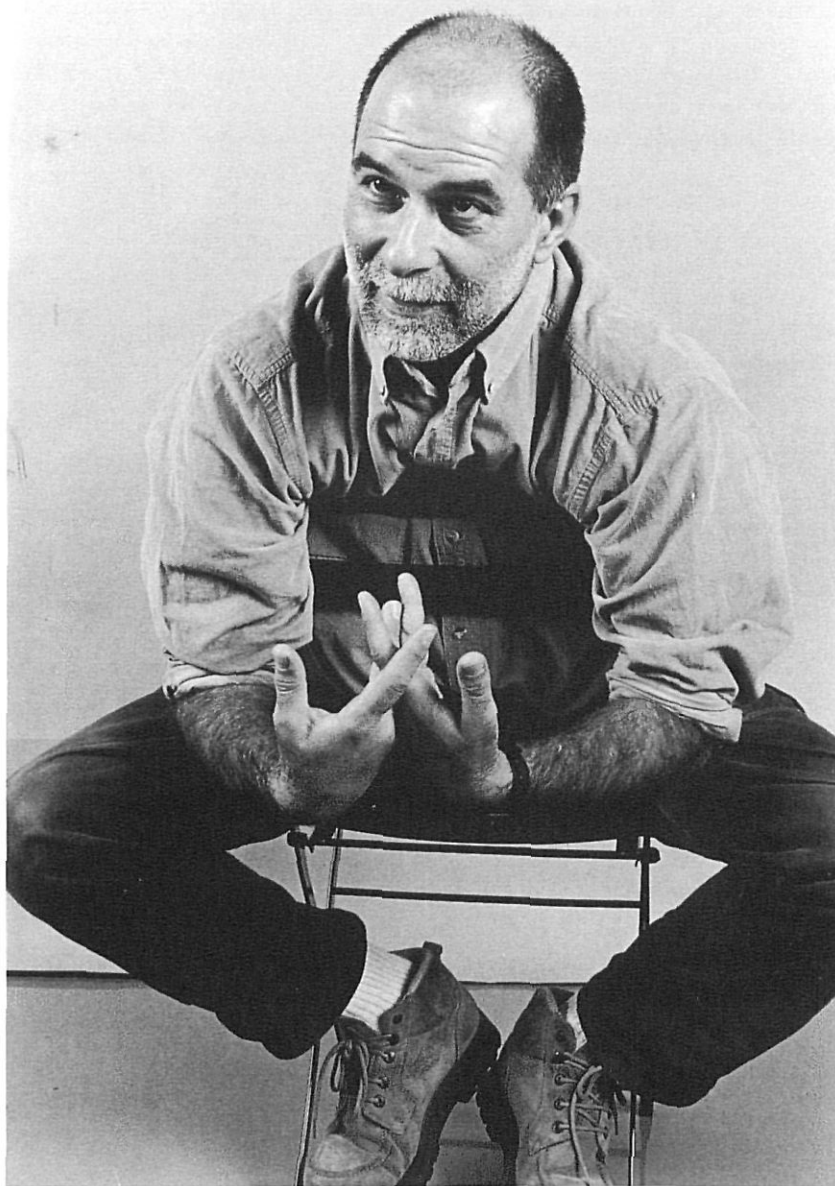
—Vostè va començar a treballar de molt jove al restaurant *Ca la Neus*, on va servir Josep Pla i Salvador Dalí, entre altres comensals. Quin record en té?

—Els de casa tenien molta relació amb els de *Ca la Neus*, perquè els llogaven habitacions que servien d'annex a l'hotel. Jo tenia tretze anys i vaig entrar-hi a treballar d'ajudant de cambrer. Recordo que als nens, que treballàvem tretze o catorze hores diàries, ens tancaven a l'armari quan hi havia una inspecció. Ho vivia com una cosa divertida... En Pla entrava al restaurant i en sortia a l'hora que ell volia. Sovint ens havíem de quedar fins molt tard per servir-lo. Tocava el cul a les cambres i es comportava com una persona grollera. El meu pare, però, sempre parla d'ell amb una gran tendresa. En

“

Als dotze anys,
en un recital de Raimon,
vaig sentir
una de les emocions
més fortes
de la meua vida

”

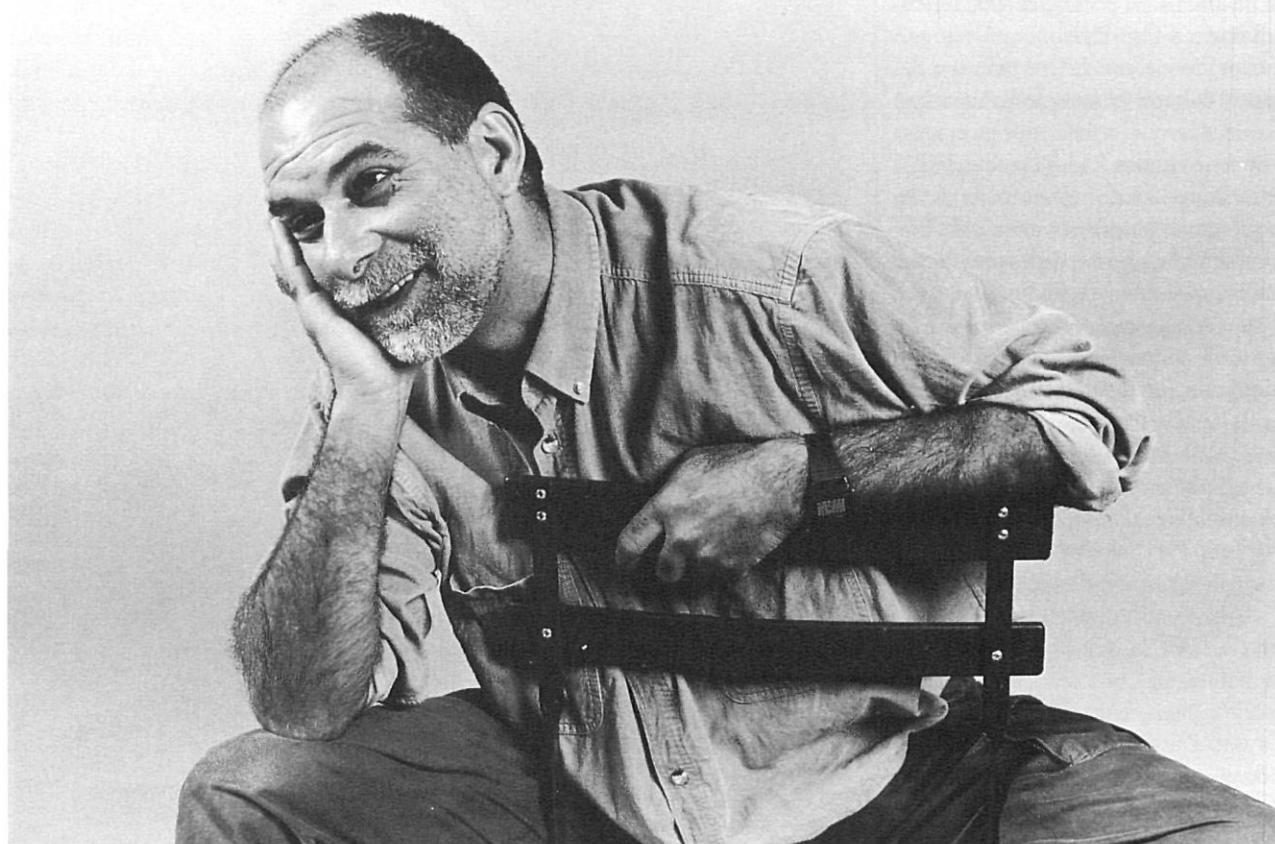

Pla era frívol quan venia al restaurant, però quan s'acostava a les barques dels pescadors els treia l'ampolla de conyac i els convidava a beure amb un gran afecte. No penso en la seva persona. Em quedo amb els seus llibres. Són impressionants, per com ensenyen l'essència del país i la seva gent. Els llegeixo cada nit tots els dies de l'any abans d'anar a dormir... En Dalí era un maleducat i un facinerós. Arribava al restaurant amb el seu seguici quasi reial i els amos de la casa ja tremolaven perquè sabien que se n'aniria sense pagar les llagostes que es cruspiria. Era un gran pintor, però també era un enemic de *Catalunya* i una persona sense gens de sensibilitat en el tracte humà, com ho va demostrar amb la seva actitud

cap a Federiço García Lorca després de la mort del poeta. Jo sóc dels qui pensen que no hi pot haver estètica sense ètica.

—Vostè fins i tot va arribar a treballar d'enterramorts...

—He treballat en molts oficis. Vaig fer d'ajudant de recepcionista a l'hotel Bonaire, de l'Escala, vaig anar a collir pomes, vaig fer de monitor de tallers de ceràmica... Amb el que guanyava em pagava les estades que feia cada hivern a París entre els quinze i els vint anys. Una vegada, als dinou anys, vaig arribar a treballar d'enterramorts al nord d'Alemanya. Collia flors, tallava herbes, carregava carretonades de fems i enterrava els morts. Aquell any vaig entrar en contacte amb el sentit existencial de la vida.

—*Va estudiar el batxillerat a Figueres. De quina manera va influir-lo la seva estada a la capital de la seva comarca?*

—L'arribada a Figueres va ser decisiva en la meua vida. Tenia quinze anys i havia de començar el batxillerat a l'institut Ramon Muntaner. Compartia amb altres companys un pis al carrer de Peralada que ens va llogar en Xavier Dalfó, impulsor de la revista *Canigó*, i m'estimulava l'al·licient d'una certa autogestió cultural. Hi aprenia poesia, amb en Joan Gasull, i hi descobria les revolucions socials de tot el món amb en Francesc Tubau i en Dídac Piñero. Aquell pis era un punt de trobada dels capellans progressistes de la comarca. Em feia molta il·lusió viure en una ciutat, perquè des de petit sempre m'ha semblat que sóc un home d'asfalt, més que un pescador o un pagès, encara que necessiti trepitjar sovint el mar i la muntanya. A Figueres, passava moltes estones a la biblioteca i a la llibreria d'en Canet. Conversava amb en Joan Sutrà, restaurador de talles gòtiques, que em va llogar una casa el segon

any de la meua estada a Figueres. Encara vaig esgarrapar la Figueres ciutat de les idees, on el record d'en Carles Fages de Climent era ben viu, on la família Deulofeu jugava un paper important, com les germanes Vayreda, la Carme Guasch i la Pilar Nierga. Aquella Figueres va marcar

“

Ara a les discoteques
només hi ha fum
i ritmes estrepitosos
dels bàrbars
del nord

”

una època i ha deixat una empremta important. Recordo que em delia per anar a Can Cau a comprar els discos que sortien en català. Pel que fa a l'institut, vaig tenir la sort de tenir-hi i conèixer-hi grans professors: la Maria Àngels Anglada, la Isabel-Clara Simó, la Neus Llobera, la Dolors Condom, l'Albert Compte... A la Figueres de la meitat dels anys 60 s'organitzaven moltes activitats culturals i sortides que em van fer estimar les muntanyes, les esglésies i els dòlmens de la comarca. També a Figueres vaig tenir de professora de música la Maria Rosa Gratacòs, a través de la qual vaig aprendre cançons tradicionals que m'han influït molt.

—*Va ser a Figueres on va pujar per primer cop a un escenari...*

—Devia ser el 1966. Jo devia tenir catorze o quinze anys. Va ser al Patronat de la Catequística, on llavors s'organitzaven uns festivals que es deien Cop de gong. Hi anàvem a cantar amb els de la colla de l'Escala que vam començar a escriure cançons plegats: en Benet Juli, la Carme Callol, la Mari Carme Moriscot, la

Margarida... També cantàvem en corrals, en esglésies, en sales de cinema o de ball. Més endavant vam coincidir amb l'Antoni Puigverd i l'Enric Castelló a la Ronda de Cançons i Alegria... Jo havia après a tocar la guitarra gràcies a en Carles Mallart i havia escrit les primeres cançons animat, entre altres, per en Quimet Piqué, que muntava sessions de teatre popular. A més de cantar, organitzàvem recitals d'en Pau Ribà, la Guillermina Motta, la Maria del Mar Bonet...

—Al final dels anys 60, va conèixer Lluís Llach, amb qui més endavant va compartir escenaris durant una temporada...

—En Llach tenia la seva barca ancorada al costat de la del meu pare, a la Clota, que era un dels racons més bonics que hi havia llavors a l'Escala, amb pinedes que arribaven fins a la platja. Avui és una cala malalta, sense el verd que hi deixava respirar un aire pur. Ara és plena de ciment, petroli i pudor de restaurants. Vaig conèixer en Llach a través d'en Benet Juli, al qual ajudava a polir les seves cançons. En Llach ens animava a cantar i fins i tot ens presentava en públic en els recitals que fèiem a la sala de Pequín, el cinema per excel·lència de l'Escala...

—Després d'estudiar el batxillerat a Figueres, va matricular-se a Magisteri a Girona. La seva estada a Girona va ser tan profitosa com la de Figueres?

—Jo veia Girona llavors com una ciutat dominada pels capellans, les monges i la gent de mentalitat burgesa. Però vaig tenir la sort de conèixer també una Girona bohèmia que contrastava amb la Girona grisa i tancada sobre ella mateixa. Una nit de tardor, passades les Fires de Sant Narcís, vaig entrar en contacte amb la gent que preparava el Pessebre Gòtic i, per decisió d'en Josep Tarrés, vaig afegir-me a la colla interpretant el paper de trobador. Aquell món del Pessebre Gòtic va exercir en mi un poder de fascinació inoblidable i he procurat reflectir aquesta atmosfera en el cicle de cançons sobre textos d'en Josep Tarrés que he incorporat al meu repertori evocant aquella experiència. També a Girona vaig entrar a cantar a la Coral Polifònica, a través d'en Josep Viader, que era professor meu a Magisteri. A Girona, primer em vaig allotjar a Ca la Filomena i després en un pis del carrer Muntanya on vaig coincidir amb moltes persones

que avui ocupen un lloc important en la vida cultural de la ciutat. La Girona bohèmia que jo vaig conèixer es movia llavors entre La Gàbia, una sala d'exposicions que regentava en Josep Tarrés, i La Farga, una escola d'arts aplicades dirigida per Montserrat Barenys. Quan encara vivia a Girona, en Mon Marquès em va deixar un aparell per enregistrar cançons i gràcies a ell vaig gravar les meves primeres proves com a cantant. Al començament dels anys 70, em vaig presentar al concurs de Noves Veus, que coordinava l'Enric Frigolà a la Cova del Drac de Barcelona, i vaig quedar-ne finalista, darrere d'en Ramon Muntaner, que va ser el guanyador d'aquella edició, i per davant del grup Nosaltes, en el qual hi havia en Joan Isaac de cantant.

—Després es va instal·lar a Barcelona i hi va començar la seva etapa de dedicació més intensa a la cançó...

—A Barcelona vaig retrobar amics de les terres de Girona, sobretot de l'Empordà, amb els quals vam fundar el 1973 el grup Indika. En van formar part l'Eugènia Sala, la Pilar Heras, l'Alfons Gumbau, en Joan Ferrerós, l'Ernest Díaz, l'Anton Rigau... Cantàvem, entre altres, unes adaptacions al català de cançons de Mikis Theodorakis. A través de la Teresa Figueres vaig conèixer la Marina Rossell, que vivia en una pensió de monges del Raval i començava a cantar. Em va impactar per la seva veu, d'un color de cristall pur brillantíssim. Després, amb els anys, he compartit escenaris amb ella i amb la major part dels cantants més coneguts del país.

Xevi Planas

